

Az elszabadult emlékezet nyomában

„Egy óra nem csupán egy óra; sokkal inkább egy illatokkal, hangokkal, tervekkel és hangulatokkal megtöltött edény...”

/Proust/

1913 mozgalmas év volt. Véget ért az első balkáni háború, megjelent az első Chaplin film, megnyílt az első benzinkút, megszületett a dzsessz, Tisza István kormányt alakított. Az irodalmi életben is jelentős események zajlottak, hiszen ebben az évben jelent meg Marcel Proust regényfolyamának, *Az eltűnt idő nyomában*-nak első kötete, melyet Joyce *Ulysses*-ével és Musil *A tulajdonságok nélküli emberével* tart egy fontosságúnak az irodalomtörténet.

A XX. század elején új irodalmi trend kezdett terjedni, amit ma modernségként tartunk számon. Különösen látványos a változás a regény műfajában, ahol a történet egyeduralmát átvette a cselekmény elmesélésének fontossága, a nyelvvel való játék és annak esztétikai kidolgozottsága. A korszak fontos képviselője a francia Marcel Proust, aki 1913-ban jelentette meg a hétkötetes monumentális sorozat első részét *Swann* címen.

Egy irodalmi sznob élete

Marcel Proust 1871-ben született a franciaországi Auteuil-ben. Viharos történelmi időben nőtt fel, születésekor a párizsi kommun elnyomását követő erőszakhullám folyt éppen, majd átélte a Harmadik Köztársaság megszilárdulását. Apja híres orvos volt, anyja gazdag zsidó családból származott. Proust világéletében gyenge egészségi állapottal rendelkezett, korán asztmát diagnosztizáltak nála. Ennek ellenére egy évig szolgált a francia hadseregben, majd jogi tanulmányokat folytatott a Sorbonne-on. Soha életében nem dolgozott, anyagi háttérének köszönhetően nem is szorult rá. 1896-ban önkéntesnek jelentkezett egy könyvtárba, de több időt töltött betegágyban, mint a munkahelyén, így felmondott. Proust homoszexuális volt, bár ezt soha nem vállalta fel nyíltan. 1903-ban apja, majd 1905-ben anyja is meghalt, jelentős örökséget hagyva fiukra, aki ezt követően teljes önállóságot és anyagi biztonságot élvezhetett. Élete utolsó 3 évében a világtól elvonulva alkotott, egészsége folyamatosan romlott visszatérő asztmás rohamai miatt. 1922 novemberében Párizsban halt meg tüdőgyulladásban.

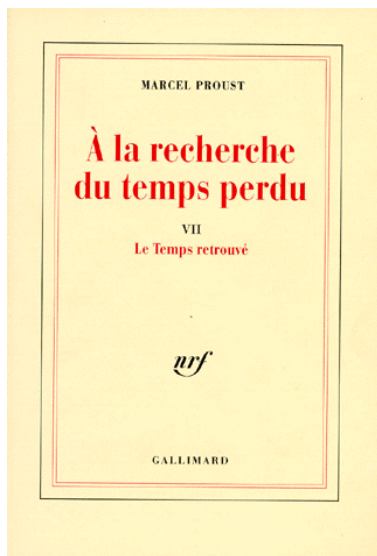
A kezdetek

Proust fiatal korától foglalkozott az írással, egy iskolai lapban publikált először. Alig 20 éves volt, mikor társasági lapot indított Le Mensuel címmel. Első regénye 1986-ban jelent meg Gyönyörúségek és napok címmel, amit kritikával fogadtak kortársai. Még abban az évben kezdett el dolgozni soha be nem fejezett regényén, a Jean Santeuil-en, ezt csak halála után adták ki. Bár nem tudott tökéletesen angolul, mégis Ruskin több művét lefordította. Nagy hatással volt rá a filozófus Henri Bergson, akinek az időhöz való nézetei megjelennek főművében is, valamint Anatole France, akinek műveltségét és eleganciáját csodálta. Bergson hozta létre a szubjektív idő fogalmát, ami annak a felismerését jelenti, hogy minden egyén számára eltérően halad az idő, azaz egy adott félóra valaki életében egy pillanatnak tűnhet, míg más óráknak érezhető.

A nagy mű: Az eltűnt idő nyomában

Az eltűnt idő nyomában az emlékezés regénye. A gyermekkortól kezdve elevenednek fel a régi, elfeledettnek hitt arcok, események, helyszínek. Proust úgy vélte, akkor éljük át a tiszta boldogságot, mikor felidézzük és gondolatban újra átéljük az emlékeinket.

A francia szerző 1909-ben kezdte írni nagy művét, és 16 évig, egészen haláláig dolgozott rajta. A körülbelül 3500 oldalas mű első része 1913-ban, utolsó kötete 1927-ben, Proust halála után jelent meg. Az első kötetet kénytelen volt kiadó híján saját költségén kiadatni, mivel a francia irodalmi életben egyfajta irodalmi sznobként tekintettek rá. 1919-ben az első két kötet, a Swann és a Bimbózó lányok árnyékában közös kiadásban jelent meg, elnyerve a Goncourt-díjat, mellyel az év "legjobb és legképzettebb prózai művét" díjazták. A korabeli kritika több okból is megkérdőjelezte a döntést. Az olvasók Proust műve helyett Roland Dorgelès Fa kereszték című regényét ítélték érdemesnek a díjra. Az elismerést általában fiatal szerzők kapták, és Dorgelès műve hazafias módon számolt be az I. világháború eseményeiről. Vele szemben Proust ekkor 48 éves volt, egészségügyi gondokkal küzdött, ráadásul a díjazott kötetei teljesen mentesek voltak az aktuálpolitikától.

Példaképpént és mintaként szolgált számára Balzac, aki szintén a világ teljes ábrázolására törekedett műveiben, ahogy ez a 95 kötetes Emberi Színjátékban tetten érhető. Az ő tiszteletére két Balzac-regény címének összemosásából alkotta meg saját művének címét: Az abszolút nyomában és az Elveszett illúziók egybeolvadásaként született meg Az eltűnt idő nyomában cím. Másrészt Proust regényfolyama nem illeszkedik szorosán a balzaci regényciklus hagyományába. Míg Balzacnál és követőinél a cselekmény történései lineárisan következnek egymás után zárt, egész történetet alkotva, addig Proustnál az emlékezet diktálja a sorrendet, a belső tudatban játszódnak az események, a lineáris időt teljesen figyelmen kívül hagyva.

Az eltűnt idő nyomában életrajzi regény is, a főszereplőt is Marcelnek hívák. A regény egyik fő helyszíne is egy létező falura vezethető vissza: Proust sok időt töltött egy Illiers nevű faluban betegsége miatt, ez szolgált a regénybeli Combray mintájául. Ennek tiszteletére a falut 1971-ben átnevezték Illiers-Combray-re. Proust szubjektív élményeket jelenít meg regényében, fő szerepet kap a szabad emlékezés, a lelkiállapotok, benyomások leírása, az elmélkedés és értelmezés. Az emlékezést egy darab teasütemény indítja be anyja házában, ezzel előtörnek a régi emlékek. Időfelfogása egy új idődimenziót hozott létre, amit „időnkívüliségnek” nevezhetünk. Ezen a síkon megszűnik a múlt, jelen és jövő közötti összefüggés, az idő az örök jelenben létezik.

Magyar fogadtatás

A regény magyar fogadtatása kedvező volt. A nyugatos nemzedék nagyra értékelte az első két kötetet, mely még a háború előtt megjelent.. Gyergyai Albert fordította le először, munkásságáért 1937-ben megkapta a francia Becsületrendet, ami a legmagasabb francia állami elismerés.

Meglepő módon Magyarországon az utolsó kötet, A megtalált idő nyomában csak 2009-ben jelent meg az Atlantisz Kiadó gondozásában. A késés oka a fordításban keresendő; Proustot nehéz fordítani. Az utolsó részt Jancsó Júlia fordította, előtte csak részletek jelentek meg belőle magyarul.

források:

http://www.kulturpart.hu/irodalom/31752/az_eltunt_ido_nyomaban_jartunk_wikipedia

<http://www.literatura.hu/irok/xxszazad/euproza/proust.htm>

<http://legeza.oszk.hu/sendpage.php?rec=li1714>

<http://www.irodalmijelen.hu/node/2821>

http://lectorium.hu/pentagram/2005-os_evfolyam/200505_22_marcel_proust_az_eltunt_ido_nyomaban

<http://gittegylet.com/2012/07/10/marcel-proust-141/>

<http://www.mult-kor.hu/cikk.php?id=14244&pIdx=2>

http://magyarnarancs.hu/konyv/a_keteltu_ember_-_marcel_proust_az_eltunt_ido_nyomaban-72844